
A VERS

2012. III. évfolyam 1. szám (6.), Székelyudvarhely

A hatodik szám szerzői: Albert-Lőrinc Márton, Ambrus Lajos, Ana Blandiana, Beke Sándor, Bölöni Domokos, Burján Emil, Csatáné Bartha Irénke, Deák-Sárosi László, Dsida Jenő, Elekes Ferenc, Fábíán Lajos, Főcze Kornélia, Fülöp D. Dénes, Fülöp Kálmán, Hadnagy József, Hornyik Anna, Ilyés András Zsolt, Jánosi András, Kamenitzky Antal, Kiss Székely Zoltán, Korondi Kovács András, Kozma László, Laczkó Vass Róbert, László György, Mészely József, Nichita Stănescu, Nyírfalvi Károly, P. Buzogány Árpád, Pethő László Árpád, Provaznik Géza, Ráduly János, Sebestyén Irén, Székely-Benczédi Endre, Sente B. Levente, Vasile Tartă

Főszerkesztő: P. Buzogány Árpád; Munkatárs: Bölöni Domokos; Kiadja: Litera-Veres Könyvkiadó, Székelyudvarhely; Felelős kiadó: Veres Péter; ISSN 2068 - 5904

A lap megvásárolható: Bagolyvár Könyvesbolt, Székelyudvarhely (tel.: 0266-210-077); Phoenix Könyvesbolt, Kolozsvár (tel.: 0266-594-126); Postai utánvétellel megrendelhető: Szöcs Klára 00-40-741-033783; szocs.klara@freemail.hu
Kéziratokat az avers.kapcsolat@gmail.com címen fogadunk.

FÁBIÁN LAJOS

FILOZÓFUS

Filozófus mindig nevet,
De a bolond is eleget.
Egyik nevet, mert mindent ért,
Másik nevet: semmit sem ért.

Kettőjük közt áll az ember:
Választani ő még nem mer.
Addig harcol, míg e kettő
Közül lassan egyikké nő.

ALBERT-LÓRINC MÁRTON

CSENDTEREMTŐ

bárhol lehetsz, én megtalállak,
az éden kéglin,
vetetlen ágyban,
a felhők fölötti ragyogásban,
ott is, hol a képzelet bolyong,
ahol bejárod múlhatlan álmod,
ami sejtjeidben szövetség,
s porszemcséidből arcod mása,
lehetsz cinke begyében lenmag,
vízcsepp verébláb nyomban,
lehetsz a pont, a ki nem mondott
mondat kezdetén s befejeztén,
bármily parány légy s bármily nagy,
én megtalállak, mint sötét az estét,
mondotta sűrke overallba
bújva a napba vigyorgó
eminenciás csendteremtő.

hallod-e árva istenem,
arcod másával játszanak.

BURJÁN EMIL

GYERTYALÁNG

fagy-jég (csillagcsúcsíves) templomát
szellőztetem három évszakon át
de oszlop-csiszoló időhuzat
kifújja gyertyaláng-fohászomat

NÁLUNK

Ahol én születtem,
a kormos égerfák
alatti göbbenőben,
piros pettyes
halakkal
dobálózik a patak,
a parton fűzfabokor
pislog,
ha búcsúznak
a futó habok.

Pántlika-rét
szélén hegyek
nőttek égis,
pipáló levelek
méregzöldre
festik.

A falu katlanban
égetett bokály,
zománc-ajkán
a nap táncot jár.

ÍRÓESZKÖZ

A
ma
dár
m íg
átre pült
a kert fölött
rep deső
szárn yából
a sé táló
költő elé egy
tollat hullatott
a földre. — Vedd
fel munka-
eszközödet,
barátom,
sut-
tog-
ta
fü-
lé-
be
az
Is-
t
e
n.

SZABÓ MINODÓRA

Megéred még azt az időt:
térden csúszkálsz fejfám előtt.

Megkérdezed, mit csinálok,
s én felelem, hogy sétálok,

márványkriptát vizitálok,
márványkisasszonnyal hálok.

Szólhatsz egyet, szólhatsz kettőt,
sírva sírhatsz új szeretőt –

szebbet-jobbat úgysem találsz,
hívogatód majd a halált.

Csipkés szemfödeled alatt
ki csókolja virágodat?

Szánod-bánod minden hibád,
Szent Péter a mennyből kivág...

Mikor megszólal a harang,
szívedből kiszáll harag.

Tizenkettőt üt az óra –
készülj, Szabó Minodóra!

CSATÁNÉ BARTHA IRÉNKE

IDŐJÁTÉK

Az ifjúság elment
az öregség
helyére költözött
Az időt
arannyá érlelő
játék
hóvirágok és
krizantémok között –

DEÁK-SÁROSI LÁSZLÓ

ABOGÁS

Visszafele folyik a patak,
S a pisztráng tengerbe csúszik,
De biztosan tartja őt egy szál,
Mely lent is, fent is jégbe fagy,
S antennájából, mely még kiáll,
Áradnak a langyos vérű,
Mézzománccal burkolt halszavak.

FÜLÖP D. DÉNES

NEM JÖHET

Titokban könnyet hullatok,
ezüstbe öltözött felhővel
beszélgetek magamban téged kívánó óráimban
éjszakánként,
mialatt homályba vesző arcod
egyre távolodik,
távolodik,
és nem jöhet többé tavasz,
amelyben újrarügyezne szerelmünk.

AZ IDEGES SZOBOR

Csak tekints reám,
úgy, elmenőben,
nincs, amit nézni rajtam,
nyújtsd a kezed, hogy
eltaszíthassam magamtól,
kérdézz valamit, hogy legyen
amire ne válaszoljak,
szólj hozzám, hogy
ne figyeljek oda,
felejts el engem, hogy
jussak eszedbe néha,
hagyjál el engem, hogy
futhassak utánad,
ne hagyj el engem,
kivel veszekednék,
legyél vidám, hogy
kedved elronthassam,
ne vedd el a kedvem,
ha bánatos vagyok,
különben is, mit vársz
egy ideges szobortól?

KORONDI KOVÁCS ANDRÁS

HA HAMUVÁ ÉG...

Ha hamuvá ég szív erdeje,
Épül ezer öregotthon.
Apák, anyák fáradt keze
Most már otthon mit mozdítson?

RÁDULY JÁNOS

VIRÁG LENNE

Ha
borzos hajad – egyszer –
az égboltom lehetne,
s forró nevetésed
telivér remény,
akkor égő arcod
vörös horizontján
virág lenne ez a
csöppnyi
költemény.

FŐCZE KORNÉLIA

A KATICABOGÁR LÁTOMÁSA

és lőn este és lőn másnap reggel
megérkeztek iszonyú sereggel
a vörös hangyák és a feketék
és belepték a város főterét

és örölnek rezgő hideg csápok
és ki mindent oly kicsinek látok
nem lelem már rámáját a csöndnek
fűszál-inga leng alattam: jönnek

a toronyban hangyafej-harangszó
lenn a parkban hangyaszeplős rózsák
vitrinekben szétrágott karórák

piros égbolt hét fekete ponttal
hangyatej-út hangya-horizonttal
kicsi vagyok és Tiéd az ország...

FÜLÖP KÁLMÁN

ELÉGIA A MEGVÁLTÓHOZ

Ma már így halni sem lehet.

Keményen kinevetnek
azok a póre gazemberek.

Arcodba köpik baromi
átkuk, hogy élve temessenek.

Te meg nevetsz rajtunk.

Kínod tuskézi bárgyúságuk,
makacsul pezsegnek a hegek.

Nézd, ott jönnek az új fiúk:
a legeslegmegváltottabbak.

A latrokkal ők szentesítenek.

HADNAGY JÓZSEF

SZÖKŐKÚT

Édesanyám csak mosolyog.

„Nem hallom, fiam.”

Mosolya, mint a márvány,

s a „Nem hallom, fiam.”

úgy vésődik belém,

mint élők sírkövén

befejezetlen felirat.

Tekintete hervadó rózsájától

elérzékenyülök,

s ott helyben kutat á sok,
kutat a messzi múltba,
el egészen Parajdig,
onnan Kolozsvárig
s Kolozsvártól Dicsőig,
és aztán hallgatom,
órákig hallgatom
a fölfénylő szökőkút
nagylánys szökdelését...

HORNYIK ANNA

AZ ÚJ REMÉNYEK IDEJE

Megrázza ágait a tölgy
s utolsó sárga levelét
maga alá *lejti*.
Hogy mi lesz ezután,
csak *sejti*, ezért
utolsó búcsúként még
ránéz, majd gyökerével
magába *rejti*,
s várja, reméli...
Az avar rég földdé vált,
fagyos *sírhantja*
cseppenként olvad fel.
Giliszták esőtánca,
pici hernyók szörméje
a törzsét *csiklandja*.
Az újjászületés éneke
belső gyűrűjét veszi körbe,
s téli kérgét lerázza *magáról*.
A múlt éneke zajtalan lepereg
szunnyadó *ágáról*.
Az ébresztés szele
gyökerének hajszála

pendíti, megrendíti,
s maga előtt
    fújja az új élet magvát,
    ki, ki a jövő útján!
Kipattan a faág.
    A rügypötty
    rácsodálkozik a világra.
Itt a tavasz, s régi-
    új ruháját veszi fel
a *tölgy*, a tavaszi *hölgy*.
    Csecsemőinek illata
keríti varázslatba az
    erdőkerülőt.
Sorban ébrednek
az erdő fái s a csendből
    lárma lesz!
Gyermekeik üdesége
    játékosan *versenyez*.
A nesztelen elmúlás
helyét ismét átveszi az
új remények ideje.

ILYÉS ANDRÁS ZSOLT

HULLÓ CSILLAGOK

száguldva ragyogunk
az ismeretlenhez közeledve
fénycsóvánk rávilágít
sok ezer éves történelmünk
értelmes valóságára

ragyogva száguldunk
távolodva a tojáshejtől
amíg megállít Istenünk és
leparkolunk az égi birodalom
nagy udvarán

KAMENITZKY ANTAL

SZERETNÉLEK...

Nem kell tavasz, ne kínálj már veled,
megkedveltek a sűrű, halk telek.
Nem kell a vér, a vér futó pirosa,
az ifjúság s a nő sem, aki hozza.

Már fáj, ha robban ágakon a rügy,
a fény, mint durcás lány, kezemre üt
és arcul csap az áprilisi szél,
a szó, a kedves, engem nem kímél.

Pedig még drágán venném meg a szád,
ha a szemed szép, ráadásnak adnád,
a mély zenét, a hangod dallamát,

ha a hajad még megsimítani hagynád.
Tavaszcserépet nyitnék friss nyomokban.
Szeretnék, mint Jézus kiskorodban.

JÁNOSI ANDRÁS

FOHÁSZ A MÚZSÁHOZ

Hangonként bújnak versbe az évek,
régén a dal így ismerte magát.
Tollamból pereg ma ez az ének:
így írom. Életről szimfóniát.
A tételek között fontos a csend:
szünet két dobbanás közt egy szíven.
Körülöttem dallam játéka leng.
Hallgatásom lehetne rekviem ...
Megírták ezt is már szebben – tudom –
s holnap is kattogjon más metronóm,
más fülét ne kínozzam félúton:
kényszeren lehessenek úr, ne a szón!

KISS SZÉKELY ZOLTÁN

SÁMÁNDOB-DUÓ

az öregemberek csak azt tudják
amit öregemberektől hallottak
társadalom eltartottjai örködnek
sorvadt mítoszainkon mint
kincseken

mondják
gyermekkorukban
örökségünkön
rejtőzött táltosok

nyírfaágon
sámándobon
napkorongon
lovagolnak

felnőttek nem hiszik magukat
pogány hitükkel érzik
de nem tudják

csak tébolyultan
akarják
az álmokat megfejteni

(1975–96)

LÁZADÓ PRÓFÉCIÁK

vagyok aki vagyok

énbennem andalog az idő
bal felemen ambrózia
a jobbomon temető
előttem hódolnak parányok és nagyok
óhajomra feketévé vedlenek angyalok
s bronzba öntött buddhák
agyagba vájt krisztusok
szfinxek kába kábák
porba omlanak
nincsenek kedvemre a falak
hová bezárni akartatok
pagodák és oszlopcsarnokok
mecsetek péteri templomok
ez mind mind nem elég
az arannyal áttört salamoni dicsőség
gyalázat parázna csillogás
én nem vagyok se ilyen se más
több vagyok mint puszta tartozás
nem vagyok se szó se dallam
papíron bőrön lakni nem akartam
fogva nem tarthatnak cirádás kőtáblák
idegenek tőlem a bigott bibliák
s a koponyatermék olcsó filozófiák
nincsen jeruzsálem se róma se mekka
más istent prédikál láma pátriárka
nem vagyok az akit megszólítottatok
zavarnak a tömjénillatok
s az unalmassá skandált jehovák allahok

vagyok az akivé nem ti formáltatok

KÖZELI-MESSZI NAPOKHOZ

Szép-szomorú arcomra
teszi a kedves a kezét,
mintha éledő romra
új idők üzenetét.

Mintha már nem is sajtó,
s fájni nem lenne okom,
tenyere bánat-hajtó
melegén felocsúdom.

Mintha palack-hír lenne
hite elhagyta hazán,
mintha az Idő kedve
virradna fel a szaván.

Éled kedve a szónak,
színek zsengeje virul,
hite elmondhatónak,
tiltások vértje lehull.

Más népek Ige-hangja
velünk van, velünk virrad,
mozdul ős sírok hantja,
igazat szólni szabad.

Kis keze zsendítő fény
szomorú-szép arcomon,
előttünk évek csücskén
érik a forradalom.

VERS A MAGYAR NYELVHEZ

Benned minden
a helyén van még,
hiába röpködnek körbe, beléd ütődve
a divat-hímporos lepkék.
Benned minden
a helyén van rég,
akár a szálfákban
a kezdet és a vég,
akár a szálfákban
a bölcső és a koporsó
s mi köztük feszül, él,
hiába tűnik, hogy tétlenül toporgó,
hisz mégis csoda, erőt sokszorozó,
mely nélkül a lelkünk senyvedve,
csillagtalan esteként
csak önmaga árnyában heverne.
Te nyögés nélkül tűröd
a balgán emésztő végleteket,
a fullasztóan tomboló nyarakat
s a dermesztően fagyos teleket.
Te vagy, ki vihart állsz,
és gőgösen ágáló közönyt
s mégis ringatsz levelet, virágot,
jövőt biztató lenge fényözönt.
Te derűsíted újra és újra,
hogyan ne árvuljon el a kedvünk
s ne fáradjunk el élni,
hogyan építsünk, szeressünk.
Faludys áhítattal mondom én,
lelkünknek te vagy a táp,
nélküled nem írna az időbe nyomot
az elme, a kéz, a láb.

ÁT A NYIKORGÓ KAPUN

Át a nyikorgó kapun,
pár lépés az ajtóig.
A lépcső alatt megtalálad
az eldugott fakardot.

Sosem volt így.
Sosem lesz így.
Megcsap az első
enyhe szél is. Mindig.

A hátsó kertben az
asztalon használt poharak.
Hirtelen hagyták itt a házat —
a bor foltokban megmaradt.

Volt így.
Lesz így.
Olyankor erősen
süt a nap. Mindig.

MOSOLYA HOLDDÁ KEREKEDIK

Tán elfelejtettétek friss kacagását,
a vidám régít, mert most
a kapu sarkából lesi a postást
a nyugdíjért napok óta, és arca
komor vagy egykedvűvé szelídül?
És nem jut eszetekbe kezének
könnyű súlya, a takarót igazító
mozdulat, mert bütykösek ujjai
a fakanál, az agyonkopott konyhakés
nyelén? Szeméből elfogyott a tűz,
alig tudja tübe fűzni a cérnát,
hogy inggombjaitokat visszaakassza,
igen, így mondja, és csak az
emlékezések meg a rátok való
várások hozzák vissza szeme fényét.
Nagyokat sóhajt egyedül a kamrában –
fájnak a térdei estére, mégse mondja,
nem találja a kertben, hogy hol
hagyta a hagymakapát tegnap,
s ha cukrot, olajat hozunk az üzletből,
ki akarja fizetni mindig, hiába
kacagunk rá nyersen, értetlenül,
aztán vasárnapra madártejet
készít nekünk, mint negyven-ötven éve.
Mégis a gyűröttebb papírlapra írjuk
róla a verset, mintha valami fontosabbra
kellene spórolni a végtelen fehérséget –
Mosolya holddá kerekedik
majd fölöttünk az égben.

PETHŐ LÁSZLÓ ÁRPÁD

ÁTLÁSS A KERÍTÉSEN

Lepkeszárnyon élsz
utazol – óceánok
felett – ébredés

gyanánt kikelet –
mert ki korán kel – lepke-
szárnyon teletelhet

s a nyárba-őszbe
kikelhet – kizöldülhet
ama fejekben

a csíra-ösztön
hogy lepkeszárnyon égbe
nem tömörülhetsz

csak saját angyal
lehetsz szárnyal a bálban
fénylő madárdal –

és virrasztáskor
a kertbe érve átláss
a kerítésen ...

ESKÜTÉTEL UTÓSZÓVAL

emeljétek föl a szíveteket
és mondjátok utánam

ma nem lopok
nem csalok
nem hazudok
hadd legyen ez a nap
egy új kor kezdete

s bár nem volt jelen
a tévé és a rádió
és az újságoktól sem jött ki senki
másnapra mégis elterjedt a hír

veszedelmes csoport alakult
húsz év körüli fiatalokból
tagjai köpnek a hagyománytiszteletre

TINTACSILLAG

Fölöttem álmodsz, tintacsillag,
Teleírva a kék papírlap.
Az égbolt sarkáig feszítve
Hajnal és alkonyatok íve.

Képe a jövő reménynek,
S ami elmúlt, fényedben élhet.
Vonásait sok kedves arcnak
Te őrzöd, mint szivárvány-harmat.

Virágillatú esti csendben
Tintacsillag, dobogj szívemben.

KÉSETT LEVÉL SZÉKELY JÁNOSNAK (1)

Hát nézze végül, János úr,
Minden ferde hit megrohad,
A Semmi Minden, s így örök,
A Schol mindig befogad.

Mert senki vagyunk, azért vágyunk
Lenni valakik valahol,
Hópelyhek vagyunk s belőlünk lesz
A legszebb földi takaró.

Kik, hol, mikor s miként gyaláznak,
Már meg se kottyan, János úr,
Élünk csepp, pehely formában,
És tudjuk, hogy a víz az úr.

Nem volt fölöttünk égi vigasz,
Erre választott Brahma úr,
Sárrá leszünk e földgolyón,
S ez így van rendjén, János úr.

Mondja némely bölccsé lett kortárs,
Látott néha az utakon,
Mint róttad szálkás betűid,
Ösztön-ösvényű szűz lapon.

Bárki még mindig könnyebb lenni,
S a csillagokig nyúlni valahol,
Mint elfogadni – a Semmi lökött ki,
És Mindenné kell válni, valahogy.

És tépni kell a lelket, hogyha foszlik,
És hét szóból áll össze hét torony,
És a kulcsot csak olyannak adni,
Ki visszafelé indul utadon.

Hagyjuk az írást, János úr,
Valahol csak otthon vagyunk,
Soha határán biztatón
Nyújtja már karját a Sehól.

SZENTE B. LEVENTE

**CSAK NE HAGYJ MAGAMRA
(N. M.-hez)**

Csak ne hagyj magamra,
elesni, földre zuhanni, omlani
bele semmibe

most már ne
hagyd, hogy elmerüljek
mások nyomaiba lépve,
mint amikor virradatba halnék
csöndesen, így bele

a lélek föl és le hullámzó
dombjai között,
háttal fénynek, sötétnek,
őszí én-képem
rólad visszaragyog –

TÉLIDŐBEN KETTEN

(Csókfőzöt nem árulnak
a nagyáruházakban. Magam
barkácsoltam félálomban.)

Megfosztottam fényétől a Holdat,
hogy ne legyen vetélytársa
a homlokomnak. Fél tenyérrel
szedtem jégvirágot az ablakunkról,
hogy éberré csábítsalak.

Másik tenyeremmel
meleget hoztam, mert annyira
kívántad a tavaszt... és nem
hazudtam: érezned kellett,
ahogy bomlani kezdenek a rügyek
az ujjaimban.

(...de bolti illat lengett feléd.
Szórtüske nem már, hogy
meg ne sértselek...)

ANA BLANDIANA

MIÉRT
(De ce)

Miért álmodnak alkohorról a gyümölcsök,
És csípős, erős illatokról a fűvek,
Talán azért, hogy e nagyon szelíd fényben
Az eltűnésre ösztönözzenek?

A zsúfoltságra oly méltatlan égben
Miért készülnek menekvésre a darvak,
Mikor még gondtalan békességgel várhatsz
A lassú oszlásra, akár a felhőnyájak?

Miért zárkóznak kaptárokba a méhek,
És magvaikba az óvatos virágok,
Mikor a jóságos ősz úgyis megtanít
Hogyan adjuk meg magunk a halálnak?

Mészely József fordítása

NICHITA STĂNESCU

SZOMORÚ ÉNEK A SZERELEMRŐL
(Trist cântec de dragoste)

Csak életem szakad meg számomra egyszer,
valamikor.
Csak a fű ismeri a föld ízeit.
Csak a vérem vágy valójában
a szívem után, amikor elhagyja őt.
Magas a levegő, magas vagy te is,
magas a bánatom.
Lesz idő, hogy elpusztulnak a lovak.
Lesz idő, hogy megkopnak a gépek.

Lesz idő, hogy hideg eső hull,
és minden asszony arcodat viseli,
s a te ruhádban jár.
Megjön akkor a nagy, fehér madár is.

Fordította Ráduly János

VASILE TARȚĂ

ELŐBUKKANT
(A răsărit)

a lélek
tavasza
kivirágoztatja
az esőt

a fák
csontjai
a csecset
szopják

a magvak
ledöntik
az éjszaka
fényét

a gyümölcsök
roskadása
feléleszti
a nappalt

P. Buzogány Árpád fordítása

Bartalis és a VERS

Hetvenöt évesen éppen tizenkettedik kötetéhez írt előszót Bartalis János, az „aranygyümölcsös” Kosály költője. Első kötetét, a Hajh, rózsafa című, az Erdélyi Szépmíves Céh kiadásában megjelentetett verseskötetét ugyan nem sűrű egymásutánban követték a következők, mégis a népi demokrácia éveiben, 1955–66 között adták ki felét, és abból a készülő tizenkettedikkel együtt három válogatás, a szóban forgó pedig gyűjtemény, közel félezer oldalon. Az 1968-as előszóban Bartalis, akit még a tankönyvek is a világtól elvonuló, kosályi magányában elzárkózó szerzőként állítottak be, mégis éppen az emberi és alkotói élet értelmét boncolgatja. Költői gondolata („Néha szeretném azt hinni, hogy nyomom sem marad az Idő folyásában.”) után így fogalmazott: „Kutatom verseim arcát.” Ezt az alkotó vallja, és ebből a mondatból arra lehet következtetni, Bartalis is számot vetett azzal, hogy tőle függetlenedtek a versszövegek, illetve más körülmények között mást olvashatunk ki belőlük. Annál is inkább, mert az elsőket még 1914-ben vetette papírra... Az étellel számot vetett, különben nem írta volna a következőket: „Hömpölyög a nagy, mély folyam, torlódnak-gyűrődnek egymásra zúgva és zajongva a végtelenség felé igyekvő hullámok. Folyik az idő mély zengéssel, és én ülök a tarajos hullámok hátán és nem tudom, mikor hullok alá a mélységbe, és mikor nyelnek-takarnak el a kegyetlen habok.” Mégis korábban a következőket olvashatjuk az előszóban: „Egész életemben ez a gond űzött, hogy megmaradjanak verseim. Megmaradnak-e? ... Ki tudja? ... Ki tudja, mi lesz ezer, kétezer, háromezer év múlva? ... Sírnak-e, remegnek-e, szeretnek-e akkor is az emberek? (...) Miről ír majd a költő kétezer év múlva?...”

A megjelent kötetbe több olyan vers is bekerült, ami az előző gondolatokkal kapcsolatos, illetve általában a költészet értelméről szól. Időrendben az első között említhetjük Szavak című versét 1929-ből. Érdemes idézni az első sorokat, pártos nélküli emelkedettségük, vagyis egyszerűségük okán is:

Szavak: bolond kis jelek: fussatok, jöjjetek!
emeljetek, emelkedjetek szívem erdejében, jázmin
erdejében. Különös szép szavak. Erdőszagú,
mezőszagú szavak: termő szavak.

Ó, szavak –

Patakszavak, egyszerű, tiszta szavak. Rozsoknak
barnája. Búzának aránya. Zaboknak sárgája,
muskotályok hamvassága. Mézes szőlők cukrossága.
Érett almák komolysága.

Ó, szavak –

Kicsi testvéreim, apró pajtásim, megváltó társaim. (...)

Annak a gyermeki rácsodálkozásnak a sorai, amely a szabadverset kedvelő és a földdel együtt lélegző Bartalis költői tárházába nem előre megkonstruált magatartás kifejezéseként került be, hanem az elemi erejű érzések velejárója. Pár sorral később, befejezésként pedig így fogalmazott: „Egyszer virágos szárnyatokra bocsátom lelkem,/ a lélek-sötétből kikelek – hogy vigyetek.”

Rím vendége (1937) című versében szintén nem a költészet célját, feladatait fogalmazza verssorokká, hanem mintegy ennek velejárójaként, de nem azt helyettesítve foglalkoztatja e téma. A három közül a második szakasz mégis mintha – éppen az ellentét hatásával – ezt emelné ki: „Csak játék ez, tudom, szende tündéri fény./ Ezüst zene, sarkantyúpengetés./ De benne remeg a végtelenség,/ szorongó élet- és halálfélés.”

1954-es datálású, tehát már az ún. népi demokrácia líra- és költészetfajtogató világában fogant gondolatokat A vers mellett címen találunk a kötetben. Az alaphelyzet mintha e korszak haszonelvűségével állítaná szembe a verset, átvitt értelemben a költészetet: „Nem a versben élek,/ csak a vers mellett./ Nem ad az élet kegyelmet.” Alig érthető első olvasásra: vajon önmagáról, vagy általában a költő(k)ről van szó? Azt azonban megjegyezzük, hogy versben élni nem lehet már Bartalis szerint a munkásnépi demokráciában... Az alkotás különös varázsa pedig felnagyítódik: „A boldogság csak addig tart,/ míg enyém vagy, drága pillanat.” Amikor felötlik az elmében a szép, az ötlet, az eszme, aztán „mint aranyháló szétfoszlik”. Az utolsó sorokban az alkotó mégsem tagadhatja meg sem magát, sem az alkotás értelmét, mert úgy fogalmaz: „Ki született, megölni nem lehet.” Ezt ír (1957) című versében pedig a lélekhez szóló, szívből jövő új dal dicséretét, magasztalását fogalmazta meg – az előbbieket folytatásaként. Ugyanezen évben Szólalj, vers! címmel már nem önmagát, hanem a Verset biztatja úgymond, vagyis a mindenhatónak nevezett, megszemélyesített vers feladataul azt nevezi meg, hogy „a világot dalold”. A költemény, illetve a költészet egyúttal eszköz is a népeknek arra, hogy ifjú álmodásuk megvalósulhasson.

A vas énekét dalolom címmel 1961-ben papírra vetett sorok erős munkásmozgalmi elkötelezettségről árulkodhatnának a tájékozatlannak, aki nem tudná, hogy Bartalison nem kell ilyesmit számon kérni. Az, amit „el nem múló,/ le nem rontható/ új” világgéként említ az utolsó sorokban, az a vasnál erősebb ember, akinek énekét dalolja...

E témában talán legismertebb költeménye a Vers: fájó szépség című 1962-ből. Kusza sorokból születik „a Vers,/ az egyetlen, a nagy”. Ezt akarja megfogni a költő, emiatt keresi a lelkében megpendült hangot, ami aztán mégis elszáll. Ez hozhatta ki belőle a következő sorokat:

Ó, Vers! örök nagy Csoda!
Fájó szépség a lelkemben.
Akiért meghalok naponta,
elvérek véres tüskén.

Szintén abból az évből származik egy kevésbé ismert, általában nem idézett verse, amelynek már címével is valami olyanra hívja fel a figyelmet, ami kimondatlanul is meghökkent.

A VERS ÉL

Ne indulj neki a versnek,
hogy abból úgysem lesz semmi.
Hogy fáradt vagy és törődött,
s vihar dúlta fel a lelked,
s tűzkatlanban izzik szíved.
Higgyed,
az utolsó pillanatban
valami
megment.
Eljön,
akinek el kell jönnie,
ami nélkül nem történik semmi.

Nézek a sötétbe. A csillagok
ma nem pislákolnak az égen.
A hóvihar,
amely tegnap jött –
hirtelen,
mind leverte a csillagokat s holdat.
Fehér lett az ég,
fehér lett a föld,
mint a fák zezugos ága.
De a vers valahol mégis él!
hófelhők alatt, hófelhők felett,
zivatarokon túl –

És a vers az enyém,
mely új alakban tündököl
mindennap.

Ha éjjel tehetetlenül vergődöm,
párnámat tépve,
akkor ő reggel megjelen.
Belép a lelkembe
égi fényben, tisztaságban

– – s mint csillag fut felém.
Két karja liliumvirág,
amellyel átfonja nyakam.

A tény, hogy a versről ki kell mondani: él, kissé furán hat – mintha azért kellene mondani, mert majdnem igaz... Ezekben a sorokban is találunk címzett nélküli, ennél fogva a költőre érvényesnek vélhető biztatást. Hogy az alkotó ne úgy induljon neki... hanem másként a szerzésnek, írásnak, mert valahol él a vers! Hogy hol? Bizonyára nem ott, ahol lennie kellett volna a hatvanas években, az idézett sorok leírásánál: az ember, az olvasó mellett, hogy melegítse néha a fekete kocsis, kulák-kínzó éjszakákon. Bartalis szerint, aki magáénak tartja a mindennap új alakú verset, tisztaságot, égi fényt hoz a szerző lelkébe. Mint minden igazi vers. Nem áll meg annál, hogy a Szerző és a Vers, Költemény viszonyát vizsgálja, vagyis nem az általánosítás szintjéért vetette papírra e sorokat. Hanem a magánember, a falustársak között élő és munkálkodó ember, maga Bartalis van a sorok között, aki, akár a szeretett nő részéről, arra vár, hogy a VERS majd nyakába borul. Hiszen az övé... is.

Egy olyan korban, amikor a világ nagyot változik, és nem érti a többség, hogy mit akarnak velük tenni, akkor a művészetek, a költészet, az irodalom, a zene tiszta hangjai hitelesebbek, mint a hordószónokoké, az akarnokoké, a fölfelé törekvőké. Mostanság is ilyen összezavarodott világban élünk, nehezen igazodnak el a felnőttek a sok menedzser, a királyként meztelen politikusáradat sodrában, a felnövők pedig úgy élik meg: a világ ilyen, ne várjanak többet tőle, mint az önös érdekek felpuffasztását, a szemtől szembe mondott hazugságokat.

Bartalis számára a vers nem fájdalomcsillapító, nem kábszer a valóság elviselésére, hanem valami más: valódi világ, benne a hajnalok hangjával, a hulló hó hangulatával. Azért is lehet az, mert ő teremtette ilyennek. Csak a vers él (1963) címmel tette hangsúlyosabbá ezt: „Csak a vers él/ a szívemben./ Örök lángja/ ki nem lobban (...)” A verszáró sorok (A Mindenség/ tovább forog.) a mindenség távlatába helyezik – akárcsak a korábban említett és idézett előszóban – az emberi élet porszemnyi voltát, ám éppen a vers, a költészet, tágabb értelemben az irodalom, a művészetek erejével győzheti le az alkotó a végtelen időt.

Hogyan? Úgy, hogy alkotásaiban a szerző megmarad, mert gondolatai, az általa egyedi módon megfogalmazott érzések érdekessé teszik nevét kiemelni a névtelenségből.

Akárcsak a Bartalis Jánosét. Aki még vívódásait is szavakba fogalmazta, nem pusztán meggyőződését, hitét. A tudós bizonyít – a költőnek talán elég hinnie ebben, és elmondani, leírni nekünk.

P. Buzogány Árpád